

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

Auteur: Ambrosius Duuk

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

De reden waarom daders hun daden vaak "inkleuren" en slachtoffers dat zelden doen, heeft te maken met psychologische zelfbescherming, machtsdynamiek en maatschappelijke normen. Hier zijn een paar kernredenen:

❖ Zelfrechtvaardiging van de dader.

Daders proberen hun gedrag te verklaren of goed te praten om zichzelf niet als 'slecht' te hoeven zien. Ze gebruiken mechanismen zoals:

- Cognitieve dissonantie: het ongemak tussen wat ze deden en hun zelfbeeld dwingt hen tot het verzachten of verdraaien van de feiten.
- Verantwoordelijkheidsverschuiving ("het was de schuld van het slachtoffer", "ik had geen keus").

❖ Behoeftte aan controle over het narratief.

Daders hebben vaak een belang bij het beheersen van hoe het verhaal verteld wordt, zeker als er consequenties (sociaal, juridisch) dreigen. Inkleuring is dan een vorm van controle, of zelfs manipulatie.

❖ Slachtoffers zoeken erkenning, geen rechtvaardiging.

Slachtoffers vertellen hun verhaal meestal om erkenning, waarheid of geloofd worden. Ze hebben niets te winnen bij het verdraaien van wat hen is aangedaan. Ze dragen vaak het trauma, niet de schaamte van de dader.

❖ Machtsverschil en schaamte.

Slachtoffers zwijgen vaak of vertellen hun verhaal zo feitelijk mogelijk om geloofwaardig te blijven. Ze lopen het risico niet geloofd te worden als ze 'kleuren'. Daders daarentegen gebruiken hun macht of status soms om hun versie kracht bij te zetten.

❖ Culturele neiging om daders te begrijpen.

Onze cultuur heeft soms de neiging om daders psychologisch te analyseren ("wat bracht hem daartoe?"), terwijl slachtoffers vaak moeten vechten om simpelweg geloofd te worden.

Een concreet voorbeeld waarbij dit mechanisme zichtbaar is, is het publieke debat rond seksueel grensoverschrijdend gedrag in de mediawereld, zoals dat rond het programma *The Voice of Holland*.

Na de onthullingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen *The Voice*, kwamen meerdere slachtoffers naar voren met hun ervaringen. In dit geval werd pijnlijk duidelijk hoe anders daders en slachtoffers omgaan met het vertellen van wat er gebeurd is.

Daders 'kleuren' hun daden:

Bijvoorbeeld, Jeroen Rietbergen, een van de beschuldigten, gaf een verklaring waarin hij sprak over "grensoverschrijdend gedrag" en "seksueel getinte opmerkingen en contacten die ik niet had moeten maken".

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

Daarmee:

- Verzacht hij zijn daden (seksueel misbruik wordt 'ongepaste contacten').
- Houdt hij regie over het verhaal.
- En impliceert hij dat het niet om dwang of structureel misbruik ging, maar om iets "onhandigs" of "menselijks".

Slachtoffers vertellen feitelijk en pijnlijk eerlijk'.

De vrouwen die naar voren kwamen deden dat:

- Vaak anoniem of met moeite, uit angst voor reputatieschade en ongeloof.
- Met details die vaak niet gekleurd waren, maar rauw en direct.
- Zonder zelfrechtvaardiging, eerder met schaamte of kwetsbaarheid.

De dader probeert zijn gedrag sociaal aanvaardbaar te maken, zijn reputatie te beschermen, en straf te voorkomen.

Het slachtoffer zoekt erkenning van de waarheid, maar is gebonden aan sociale risico's als victim blaming of ongeloof. Ze kunnen zich niet permitteren om te 'kleuren', want dan worden ze gezien als "aandachttrekker" of "onbetrouwbaar".

Deze dynamiek raakt ook aan de machtsstructuren in de samenleving: bekende mannen met status krijgen vaak het voordeel van de twijfel, terwijl slachtoffers moeten vechten om serieus genomen te worden.

Media bepalen in grote mate hoe een verhaal het publiek bereikt: welke woorden worden gebruikt, wie er aan het woord komt, welke beelden worden getoond, en in welke volgorde feiten worden gepresenteerd.

❖ Taalgebruik verzacht vaak dadergedrag.

Media gebruiken regelmatig eufemismen of juridische termen die daders beschermen:

- "Grenzen overschreden" i.p.v. "seksueel misbruik"
- "Intiem contact" i.p.v. "ongewenste aanraking"
- "Relatie met jonge vrouw" i.p.v. "machtsmisbruik"

Deze woordkeuze kleurt de daden in, vaak subtiel, maar met groot effect: het maakt het gedrag minder schokkend, waardoor empathie mogelijk verschuift naar de dader.

❖ Daders krijgen een stem en ruimte voor hun versie.

- Bekende daders krijgen uitvoerige interviews, persverklaringen, juridische statements.
- Media brengen hun kant met titels als: "Hij biedt excuses aan", of "Hij kampt met verslavingsproblemen".
- Hiermee wordt het verhaal geherkadert als een persoonlijk drama, geen structureel probleem.

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

- ❖ Slachtoffers anoniem, gefragmenteerd, soms geobjectiveerd.
- Slachtoffers verschijnen vaak zonder gezicht of naam, wat hun verhaal minder krachtig maakt.
- Ze worden samengevoegd tot “meerdere vrouwen hebben verklaard dat...”, wat hun individuele pijn veralgemeniseert.
- Media vermijden soms details “uit respect” — ironisch genoeg wordt zo juist hun ervaring geneutraliseerd.
- ❖ Mediabedrijven hebben belang bij neutraliteit (of stilte).
- In gevallen waar media zelf betrokken zijn, zoals RTL en Talpa bij The Voice, speelt zelfbescherming een rol.
- Er is een terughoudendheid om een harde veroordelende toon aan te slaan tegenover eigen medewerkers of formats.

Het effect hiervan:

- Daders behouden nuance, sympathie, of twijfel.
- Slachtoffers blijven afhankelijk van andermans framing.
- Het publiek krijgt een beeld van “complexe situaties” in plaats van duidelijke misstanden.
- Hierdoor ontstaat de indruk dat het “allemaal niet zo zwart-wit is”, een uitspraak die vooral daders in de kaart speelt.

De politiek.

- ❖ Daders worden 'ingekleurd' als incidenten of systeemslachtoffers.

Wanneer politici of hooggeplaatste ambtenaren beschuldigd worden van grensoverschrijdend gedrag, zien we vaak:

- Vage, passieve bewoordingen: “Er zijn fouten gemaakt”, “Er is sprake van een onveilige werkomgeving”.
- Verantwoordelijkheid die vervaagt: niet “hij heeft dat gedaan”, maar “de cultuur liet het toe”.
- Soms wordt de dader zelf als slachtoffer van stress, cultuur of werkdruk neergezet, wat empathie oproept.

Voorbeeld:

In meerdere affaires binnen Defensie of de Belastingdienst werd structureel grensoverschrijdend gedrag gemeld. Toch sprak de verantwoordelijke minister vaak over “incidenten” of “verbeterpunten”, in plaats van duidelijke dader-aanduiding of erkenning van slachtoffers.

- ❖ Slachtoffers blijven vaak anoniem, zonder politiek gezicht’.
- Slachtoffers in politiek gevoelige omgevingen (zoals klokkenluiders of melders binnen ambtenarij) worden zelden zichtbaar gesteund.
- Politiek spreekt vaak over hen in algemene termen: “medewerkers moeten zich veilig voelen”, zonder te benoemen wat hen is aangedaan.

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

- ❖ Beleidsmatige benadering maskeert morele urgentie.
 - Politiek antwoordt vaak met: “we starten een onderzoek”, “er komt een taskforce”, of “we nemen het mee in de evaluatie”.
 - Dat is bestuurlijk correct, maar het dempt de morele kracht van het slachtofferschap. Het verhaal wordt geproceduraliseerd, en daarmee afgevlakt.
- ❖ Eigen belang speelt mee.
 - Ministers, staatssecretarissen en partijen hebben belang bij imago-onderhoud.
 - Schandalen worden dus vaak benaderd vanuit schadebeperking, niet rechtvaardigheid.
 - Daders binnen de eigen gelederen worden soms (in stilte) beschermd: reputatie weegt zwaarder dan recht.

Het gevolg?

- Politiek spreekt meer over systemen dan over mensen.
- Daders blijven vaag, anoniem of herpositioneerbaar.
- Slachtoffers blijven roependen in de woestijn, tenzij media en maatschappij druk uitoefenen.

Als we kijken naar de maatschappij zelf, zonder inmenging van media of politiek, zien we ook op microniveau (persoonlijke sfeer) en macroniveau (sociale structuren) dezelfde ongelijkheid in hoe daders en slachtoffers hun verhaal kunnen of durven vertellen.

MICRONIVEAU – in het dagelijks leven.

(Denk aan gezinnen, vriendengroepen, werkplekken, scholen)

- ❖ Daders kleuren hun daden om relaties te behouden of reputatie te redden’.
 - Ze minimaliseren (“zo bedoelde ik het niet”), geven de schuld aan context (“we hadden allebei wat op”), of keren het om (“zij wilde het toch ook?”).
 - Ze gebruiken sociale nabijheid als schild: “zo ken je me toch?”, wat twijfel zaait bij omstanders.
 - Charmante of populaire daders krijgen vaker het voordeel van de twijfel.
- ❖ Slachtoffers zijn kwetsbaar voor sociale uitsluiting.
 - Ze lopen het risico dat mensen zeggen: “overdrijf je niet?”, “je had ook gewoon weg kunnen lopen”.
 - In kleine gemeenschappen of families is het veilig houden van relaties belangrijker dan waarheid.
 - Slachtoffers dragen vaak de schaamte, niet de dader — en zwijgen uit angst voor roddel, ongeloof of confrontatie.
- ❖ Omstanders kiezen vaak voor stilte of neutraliteit
 - Niet uit kwaadwillendheid, maar uit ongemak of zelfbescherming.
 - “Daar blijf ik buiten” of “ik weet niet wie ik moet geloven” is een vorm van passief partij kiezen — vaak in het voordeel van de dader.

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

MACRONIVEAU – in bredere maatschappelijke structuren.

(Denk aan religie, onderwijs, sport, werkcultuur, zorginstellingen)

- ❖ Instituten beschermen vaak hun eigen belang.
 - In kerken, sportclubs, scholen en zorginstellingen zijn er voorbeelden van weggijken of afschuiven.
 - Misstanden worden als ‘individuele fouten’ bestempeld in plaats van als symptomen van een structureel probleem (machtsongelijkheid, hiërarchie).
- ❖ Cultuur van loyaliteit en stilte.
 - “We lossen dat intern op”, “gooi je eigen nest niet onder” — zulke uitspraken zorgen dat slachtoffers geïsoleerd raken.
 - Daders blijven vaak lang functioneren, soms zelfs gepromoveerd of overgeplaatst.
- ❖ Normen rond gezag, mannelijkheid en status spelen een rol.
 - Bepaalde groepen (mannen met status, gezagsdragers) worden sneller geloofd of beschermd.
 - Slachtoffers die zich uitspreken botsen met normen zoals: niet klagen, doorgaan, lokaal blijven, familie-eer behouden.

Zonder media of politiek blijft het vaak stil.

Zonder de versterking van media of politieke erkenning:

- Blijven verhalen lokaal, onzichtbaar of ontkend.
- Ontbreekt vaak de kracht om structurele verandering te forceren.
- Zijn slachtoffers afhankelijk van individuele moed of toevallige bondgenoten.

Twee concrete voorbeelden, één op microniveau en één op macroniveau zonder tussenkomst van media of politiek.

- ❖ Microniveau – Voorbeeld uit een vriendengroep (seksuele grensoverschrijding).

Situatie:

Tijdens een feest binnen een hechte vriendengroep grijpt een mannelijke vriend in beschenken toestand een vrouwelijke vriendin ongewenst bij haar billen en probeert haar te zoenen. Ze duwt hem weg en vertrekt ongemakkelijk.

Na het incident:

De dader lacht het de volgende dag weg: “Ik was dronken, weet je nog wel? Was gewoon een grapje.”

Hij voegt eraan toe dat “zij ook altijd zo flirterig doet”, en minimaliseert zijn gedrag als “misplaatste humor”.

De slachtoffer voelt zich ongemakkelijk en vertelt haar ervaring aan één vriendin, maar besluit het stil te houden “om geen drama te maken”.

De vriendengroep kiest voor de weg van de minste weerstand: “Hij bedoelde het vast niet zo”, “laten we het niet groter maken dan het is”.

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

Analyse:

De dader 'kleurt in' door schuld te externaliseren (alcohol, sfeer, gedrag van het slachtoffer).

Het slachtoffer zegt niets uit angst voor sociale verstoting of beschuldiging van aanstellerij. Zonder media of autoriteit blijven gedragspatronen onbesproken en onbestreden.

❖ **Macroniveau – Voorbeeld uit de zorgsector (structurele intimidatie).**

Situatie:

Binnen een groot Nederlands ziekenhuis is er op een afdeling jarenlang sprake van een onveilige werksfeer, waarin een leidinggevende mannelijke arts jonge vrouwelijke coassistenten structureel kleineert, seksuele opmerkingen maakt, en grenzen overschrijdt tijdens supervisie.

Wat gebeurt er:

De klachten worden mondeling gedeeld met de opleider, maar er volgt geen actie. De arts in kwestie is bekend om zijn "veeleisende stijl" en "excentrieke karakter".

Medewerkers worden ontmoedigd om formeel te klagen: "Hij is lastig, maar briljant" of "je moet gewoon wat steviger in je schoenen staan".

Nieuwe coassistenten worden informeel gewaarschuwd ("pas een beetje op bij hem"), maar de structuur verandert niet.

Analyse:

De dader wordt beschermd door zijn status, expertise en loyaliteit van collega's.

De slachtoffers passen zich aan, zwijgen of vermijden hem — uit angst voor negatieve beoordelingen of reputatieschade.

Het systeem beschermt zichzelf; niet door actief te ontkennen, maar door te kiezen voor stilstand.

Overeenkomsten tussen micro en macro:

- In beide gevallen kleurt de dader zijn gedrag als onschuldig, normaal of zelfs verdedigbaar.
- Slachtoffers blijven op zichzelf aangewezen, met weinig sociale of structurele steun.
- Zonder externe druk (media, politiek, formele klachtenprocedures) blijft het bij onderdrukte ervaringen en informele waarschuwingen.

In de dynamiek tussen daders en slachtoffers is er een opvallend patroon zichtbaar: daders kleuren hun daden in om zichzelf te beschermen, terwijl slachtoffers vaak feitelijk, pijnlijk eerlijk of zelfs stil blijven, uit angst, schaamte of ongelooft.

Dit speelt zich af op alle niveaus van de samenleving:

- **Microniveau:** in vriendengroepen, gezinnen, scholen en werkomgevingen.
- **Macroniveau:** binnen instellingen, sectoren, religie, zorg en onderwijs.
- **Media en politiek versterken**** soms deze scheefgroei door framing, vertraging, of neutraliteit.

Zonder actieve tegenkracht blijven daders in controle over het verhaal en wordt slachtofferschap onzichtbaar, verdacht of gebagatelliseerd.

Daders kleuren hun daden in, slachtoffers zelden

Hoe zou het anders kunnen?

- ❖ Op individueel en sociaal niveau.
 - Geloof slachtoffers als ze spreken. Niet alles hoeft bewijsbaar te zijn om serieus genomen te worden.
 - Erken ongemak in plaats van het weg te lachen of te relativieren.
 - Spreek je uit als omstander, ook als het moeilijk is. Stilte beschermt altijd de verkeerde kant.
 - Leer het verschil tussen intentie en impact: ook als iets niet "zo bedoeld" was, kan het wel degelijk schadelijk zijn.
- ❖ Op institutioneel niveau (werk, school, sport, zorg).
 - Creëer veilige meldstructuren die onafhankelijk zijn van hiërarchie.
 - Verplicht leiders tot training in machtsdynamiek en grensoverschrijding.
 - Stel gedrag expliciet ter discussie, niet pas bij een incident.
 - Benoem ouderschap helder, zonder te vervallen in eufemismen of vaag taalgebruik.

In de media:

- Gebruik directe taal voor misstanden ("seksueel misbruik" i.p.v. "ongepast gedrag").
- Geef slachtoffers een volwaardige stem, niet slechts in citaten of als achtergrond.
- Wees kritisch op framing die empathie schept voor daders zonder aandacht voor de schade.

In de politiek:

- Erken institutionele verantwoordelijkheid, niet alleen individuele fouten.
- Maak ruimte voor slachtoffers in commissies en hoorzittingen.
- Toon moreel leiderschap: geef het goede voorbeeld in taalgebruik, actie en erkenning.

Een samenleving die daders de ruimte geeft om hun verhaal te kleuren, maar slachtoffers wantrouwt als ze eerlijk spreken, is fundamenteel uit balans. Verandering begint bij erkenning, versterking van stemmen die anders stil blijven, en de moed om ongemakkelijke waarheden te verdragen. Alleen dan wordt gerechtigheid meer dan een woord, dan wordt het een werkwoord.